

บทที่ 5

สรุปและวิจารณ์ผล

ความหลากหลายของพรรณไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติปางสีดา

จากการศึกษาอนุกรมวิธานของไม้พุ่ม ไม้ล้มลุก และไม้เลื้อยในเขตอุทยานแห่งชาติปางสีดา จังหวัดสระแก้ว และสำรวจเก็บตัวอย่างพรรณไม้ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2544 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2545 ได้ตัวอย่างทั้งสิ้นมากกว่า 200 หมายเลข และได้ทำการตรวจสอบหาชื่อชนิด และเขียนบรรยายลักษณะพรรณไม้อย่างละเอียด รวมถึงลักษณะทางนิเวศ การกระจายพันธุ์ ชื่อพื้นเมือง และช่วงการออกดอกติดผล จากนั้นทำรูปวิธานจำแนกสกุลและชนิด มีจำนวนชนิดพรรณไม้ทั้งสิ้น 110 ชนิด ใน 30 วงศ์ แยกเป็นพืชประเภทใบเลี้ยงคู่ 85 ชนิด พืชประเภทใบเลี้ยงเดี่ยว 15 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดคือวงศ์กล้วยไม้ (Orchidaceae) พบถึง 17 ชนิดใน 15 สกุล รองลงมาคือวงศ์ดอกเข็ม (Rubiaceae) พบ 10 ชนิดใน 8 สกุล วงศ์ถั่ว (Fabaceae) และวงศ์ผักบุ้ง (Convolvulaceae) พบวงศ์ละ 9 ชนิด และวงศ์ Acanthaceae พบ 8 ชนิด ตามลำดับส่วนวงศ์อื่นๆ พบวงศ์ละ 1 - 6 ชนิด ส่วนมากเป็นวงศ์ที่มีสกุลละ 1 ชนิด

พื้นที่ที่ศึกษาครั้งนี้พบว่ามีพื้นที่อย่างน้อย 3 แบบที่สามารถระบุได้โดยใช้พรรณพืชของค์ประกอบและสภาพของสังคมพืชเป็นดัชนีบ่งชี้ ป่าทั้ง 3 แบบนี้อยู่ในเส้นทางที่แตกต่างกันไป ป่าแต่ละประเภทก็มีพรรณไม้ต่างกันด้วย ดังนี้

1. **ป่าดิบแล้ง** (Dry or semi-evergreen forest) ป่าประเภทนี้อยู่ในเส้นทางเดินสู่น้ำตก ซึ่งค่อนข้างร่มและชุ่มชื้น ไม้ผลัดใบในฤดูแล้ง ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 500 เมตร สภาพป่าแบบนี้เป็นป่าที่พบได้ทั่วประเทศไม่ว่าจะเป็นเขตภาคกลาง ที่ราบลุ่มเจ้าพระยา ที่ราบสูงโคราช หรือในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามบริเวณห้วย ลำธาร และแม่น้ำ ปริมาณน้ำฝนไม่มากเมื่อเทียบกับป่าดิบแบบอื่นๆ พบหวายแซมกับพรรณไม้อื่นๆ ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายป่าดิบชื้น แต่โปร่งกว่า มักพบไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ไม้ยาง ไม้ตะเคียน เป็นต้น (Smitinand, 1962) พรรณไม้ที่พบมากในบริเวณนี้ มักเป็นพรรณไม้ที่สามารถอยู่ได้ในที่แสงไม่จัดมาก และต้องการความชื้นพอสมควร ประเภทไม้พุ่มพบไม้ในสกุลส้มกุ้ง (*Ardisia*) และเต่าหลังลาย (*Pseuderanthemum glauciflorum*) ประเภทไม้ล้มลุกพวกวงศ์ขิงข่า (Zingiberaceae) โดยเฉพาะสกุล *Globba* และกล้วยไม้อิงอาศัยชนิดเอื้องบายศรี (*Eria lasiopetala*) ไม้เลื้อยพวกกลุ่มนมพิฉัตร (*Hoya parasitica*) ไม้ที่พบในบริเวณนี้และไม่พบในบริเวณอื่น ได้แก่ เขี้ยวงูเล็ก (*Jasminum nervosum*) เถากระปรอกช้าง (*Ventilago harmandiana*) ไม้ในสกุลดอกเข็มชนิด *Fagerlindia armigera* พบตามทางเดินสู่น้ำตก และบริเวณน้ำตกมี ชี้นอน (*Schoepfia*

fragrans) เป็นไม้พุ่มรอเลื้อยขนาดใหญ่อยู่ริมธารน้ำ และไคร้งอย (*Itea riparia*) ขึ้นอยู่กลางลำธารประเภทไม้ล้มลุกพบ ตานโมย (*Apostasia wallichii*) พิศวงรยางค์ (*Thismia javanica*) กัล้วยไม้ดินชนิด *Mischobulbum wrayanum* และกัล้วยไม้กินซากที่เกาะอยู่กับต้นไม้ที่ยืนต้นตาย ริมลำธาร คือ *Galeola altissima* ประเภทไม้เลื้อยไม่พบชนิดที่พบเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นป่าดิบแล้ง

2. **ป่าเบญจพรรณ** (Mixed Deciduous Forest) มักประกอบด้วยไม้ผลัดใบหลายชนิด ขึ้นปะปนกัน ส่วนใหญ่ผลัดใบในฤดูแล้ง สภาพทั่วไปค่อนข้างแห้งแล้งในฤดูแล้ง และค่อนข้างชุ่มชื้นในฤดูฝน พบทั่วไปตามภูเขาและที่ราบต่ำ (Smitinand, 1962) พบตามเส้นทางหลักของทางอุทยานที่ค่อนข้างเสื่อมโทรม เปิดโล่ง และแห้งแล้งเนื่องจากถูกรบกวนจากการสร้างทางเพื่อชักลากไม้ในอดีต ปัจจุบันก็ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมภายในอุทยาน ดินเป็นดินกรวดและหิน พรรณไม้ที่พบส่วนมากเป็นวัชพืช เช่น หญ้าไม้กวาด อ้อ สาบเสือ หรือพรรณไม้เบิกนำ เช่น ชีครอก (*Urena lobata* var. *lobata*) หญ้าสไตโล (*Stylosanthes humilis*) และป่าที่อยู่ในเส้นทางทุ่งหญ้าบุดาปอดโดยมีทุ่งหญ้านั้นสลับไปทุกระยะ ความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300-400 เมตร ทั้งใบในฤดูแล้ง และมีโอกาสที่ไฟป่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่ในฤดูแล้ง ไม้ที่พบมากในบริเวณนี้เป็นพรรณไม้ที่สามารถขึ้นได้ในที่ค่อนข้างแห้งแล้งและในดินที่เป็นดินกรวดหรือดินลูกรัง อยู่ได้ในที่ที่แสงแดดจัด พรรณไม้พุ่มพุ่ม นมสวรรค์ (*Clerodendrum paniculatum*) ไม้ในวงศ์โคลงเคลง (*Melastomataceae*) และชะลูด (*Alyxia reinwardtii*) ตลอดเส้นทางหลัก พบพรรณไม้ในวงศ์ดอกเข็มมากในป่าสลับกับทุ่งหญ้า พรรณไม้เลื้อย ยางครุย (*Willughbeia edulis*) เครือเขาหนัง (*Bauhinia bassacensis*) และพรรณไม้ในวงศ์ Convolvulaceae พรรณไม้ล้มลุกพุ่มพรรณไม้ในวงศ์ Scrophulariaceae สังกรณี (*Barleria strigosa*) และ *Eranthemum tetragonum* พรรณไม้ที่พบเฉพาะในเส้นทางนี้ ไม่ปรากฏว่าพบในเส้นทางอื่นคือ เถาแดง (*Toxicarpus lagenifer*) บุษวีพระราม (*Neosomitra sarcophylla*) ม้าทะเลลายโรง (*Neuropeltis racemosa*) เถาสีผึ้ง (*Erycibe cochinchinensis*) ค้อนหมาแดง (*Ancistrocladus tectorius*) และ *Merremia cissoides* มีกัล้วยไม้ 1 ชนิดคือ หวายแดง (*Renanthera coccinea*) ขึ้นอยู่เป็นกลุ่มใหญ่บนต้นไม้และก้อนหินบนเนินโล่งที่อยู่ริมทางเดิน

3. **ป่าทุ่ง** ปรากฏอยู่ในพื้นที่ในเส้นทางทุ่งหญ้าบุดาปอด ซึ่งเป็นทุ่งหญ้าซึ่งเกิดจากการทำเกษตรกรรมในอดีต ภายในทุ่งหญ้ามืดมีแหล่งดินโป่ง ซึ่งเป็นดินที่เป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่า และมีร่องน้ำเล็กๆไหลผ่านหลายสาย สภาพโดยทั่วไปค่อนข้างแห้งแล้ง และเปิดโล่ง ป่าชนิดนี้พบมากทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดินมีลักษณะเป็นดินปนทรายหรือดินลูกรัง มักเป็นแปลงเล็กๆอยู่กระจัดกระจาย พรรณไม้ที่เด่นมากคือหญ้าคา พบไม้ต้นขนาดเล็กกระจัดกระจายอยู่เป็นแห่งๆ (Smitinand, 1962) พวกไม้พุ่มที่พบมากคือ ชงโคขาว (*Bauhinia potsii* var. *subsessilis*) ชุมเห็ดไทย (*Cassia tora*) และ *Clerodendrum farinosum* พวกไม้ล้มลุกที่พบมากคือวงศ์ถั่ว

(Fabaceae) ปอผี (*Hydrolea zeylanica*) กระทือแดง (*Zingiber zerumbet*) ซึ่งไม้ล้มลุกในทุ่งหญ้านี้จะพบมากในช่วงฤดูฝนเท่านั้นและจะพบในบริเวณที่เป็นแอ่งน้ำในทุ่งหญ้า ไม้เลื้อยที่พบมากเป็นจิงจ้อเหลืองอ่อน (*Merremia bambusetorum*) พบบริเวณที่มีลำธารเล็กๆไหลผ่าน และตดหมุดตดหมา (*Paederia linearlis*) พบหนาแน่นบริเวณโปงดินเค็ม พรรณไม้ที่พบในเส้นทางนี้และไม่พบในเส้นทางอื่นคือเถาฟ้าระงับ (*Argyreia breviscarpa*) พบบริเวณรอยต่อของชายป่าและทุ่งหญ้า กังหันทอง (*Chonemorpha fragrans*) พบกลางทุ่งหญ้าที่โล่งแจ้งและใกล้ธารน้ำสายเล็กๆ และพบกล้วยไม้อิงอาศัย 1 ชนิด คือ เอื้องเสื่อโค้ง (*Staurochilus fasciatus*)

นอกจากสภาพป่าทั้งสามแบบแล้วยังมีอีก 1 แห่งที่ไม่สามารถจัดจำแนกเข้าสภาพป่าแบบใดใน 3 แบบข้างต้นได้ และเป็นพื้นที่มีความเฉพาะตัว กล่าวคือ เป็นลานหินซึ่งในฤดูฝนจะมีน้ำท่วมถึง และกลายเป็นลานหินโล่งกว้างในฤดูแล้ง พื้นที่ค่อนข้างเปิดโล่ง พรรณไม้ที่พบก็แตกต่างจากที่พบในเส้นทางอื่นๆ กล่าวคือเป็นพรรณไม้ที่สามารถเจริญอยู่ได้ในที่ชื้นหรือบริเวณแหล่งน้ำที่ได้รับแสงตลอดทั้งวัน ไม้พุ่มที่พบคือกระจับนก (*Euonymus cochinchinensis*) ชุ่มแสง (*Xanthophyllum cuneatum*) ซึ่งเป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ขึ้นอยู่กลางลานหิน มีพืชอิงอาศัยเกาะอยู่เต็มลำต้น ไม้ล้มลุกที่พบเป็นกล้วยไม้ ซึ่งพื้นที่นี้เพียงพื้นที่เดียว สามารถพบกล้วยไม้ได้ถึง 13 ชนิด เนื่องจากกล้วยไม้ต้องการแสงและความชื้น บางเดือนที่ออกสำรวจจะพบกล้วยไม้ขึ้นอยู่ทั้งเต็มบริเวณลานหิน ได้แก่ *Acampe ochracea* หรืออิงอาศัยอยู่บนต้นไม้ มีหลายชนิดดังที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 2 เป็นที่น่าสังเกตคือกล้วยไม้ที่พบที่นี้จะมีเฉพาะที่เป็นกล้วยไม้ที่เกาะกับหินและอิงอาศัยอยู่กับต้นไม้อื่นเป็นจำนวนมาก ส่วนกล้วยไม้ดิน 3 ชนิดคือ *Tainia penangiana*, *Mischobulbum wrayanum* และ *Haeteria oblongifolia* ไม่พบที่บริเวณลานหิน แต่ไปพบตามพื้นป่าบริเวณใกล้เคียงที่ค่อนข้างชื้น อยู่ภายใต้ร่มเงาของต้นไม้อื่น ได้รับแสงเพียงเล็กน้อย และทั้งสามชนิดแผ่นใบค่อนข้างบาง ไม้หนาหรืออวบน้ำเหมือนชนิดที่เป็นพืชอิงอาศัยและขึ้นบนหินที่สามารถเก็บรักษาความชื้นไว้ได้มากภายในใบและลำต้น นอกจากนี้ที่ลานหินยังพบพืชชนิดอื่นๆ ยกตัวอย่างชนิดที่ไม่พบในพื้นที่อื่น เช่น ใบเดี่ยวดอกเดี่ยว (*Argostemma monophyllum*) เถาอีแปะ (*Dischidia hirsuta*) เถาพุงปลา (*Dischidia major*) และนมเมีย (*Hoya micrantha*)

พรรณไม้กับเส้นทางการศึกษา

จากเส้นทางการศึกษาทั้ง 3 เส้นทาง พบว่าเส้นทางทุ่งหญ้าตูปอดพบตัวอย่างพรรณไม้มากที่สุด จำนวนรองลงมาคือเส้นทางหลักของทางอุทยาน และที่พบตัวอย่างน้อยที่สุดคือเส้นทางน้ำตก เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะเส้นทางทุ่งหญ้าตูปอดมีความหลากหลายของสภาพป่ามากกว่าอีก 2 เส้นทาง คือมีทั้งป่าเบญจพรรณ ป่าทุ่ง และลานหิน ทำให้มีความหลากหลายของพรรณไม้มากที่สุด เส้นทางน้ำตกปางสีดา-น้ำตกผาตะเคียนนั้นพบจำนวนชนิดน้อยที่สุด ระยะทางสั้นกว่าและมีแสงแดดตกลงพื้นป่าน้อยกว่า ส่วนเส้นทางหลักที่ยาวถึง 26 กิโลเมตร สภาพค่อนข้างเปิดโล่ง พบไม้ล้มลุก ตามพื้นป่า และพบไม้เลื้อยตามสองข้างทางมากกว่า แต่เนื่องจากเป็นป่าสภาพเดียวกันตลอดเส้นทางจึงพบจำนวนชนิดน้อยกว่าเส้นทางทุ่งหญ้า มีเพียงไม่กี่ชนิดที่พบได้ทั้งสามเส้นทาง ได้แก่ พนมสวรรค์ (*Clerodendrum paniculatum*) พนมสวรรค์ป่า (*Clerodendrum villosum*) หูปากกา (*Thunbergia fragrans*) รวงจืด (*Thunbergia laurifolia*) และกระเทียมแดง (*Zingiber zerumbet*) เป็นต้น กล่าวโดยสรุปคือความหลากหลายของพรรณไม้ในเส้นทาง 3 เส้นทางในอุทยานแห่งชาติปางสีดานี้เนื่องมาจากสภาพป่า ระยะทาง และปริมาณแสงในแต่ละเส้นทางเป็นปัจจัยหลัก ส่วนความสูงจากระดับน้ำทะเลนั้นไม่น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อความหลากหลายของพรรณพืชในทั้งสามเส้นทาง

พรรณไม้ที่มีรายงานว่าเป็นพรรณไม้ถิ่นเดียวของประเทศไทย (Endemic species)

พรรณไม้หลายชนิดที่พบจากการศึกษาอนุกรมวิธานของไม้พุ่ม ไม้ล้มลุก และไม้เลื้อยในเขตอุทยานแห่งชาติปางสีดา จังหวัดสระแก้ว มีรายงานว่าเป็นพรรณไม้ถิ่นเดียวของประเทศไทย และไม่พบว่ามีรายงานการพบในประเทศอื่น ดังนี้

1. เกาฬาระงับ (*Argyreia breviscapa*) วงศ์ Convolvulaceae พบบริเวณชายป่าที่อยู่ระหว่างทุ่งหญ้าและป่าผสมผลัดใบ มีรายงานครั้งแรกหนังสือ Kew Bulletin (Kerr, 1941) ว่าพบที่จ. นครสวรรค์ ตัวอย่างพรรณไม้ต้นแบบหมายเลข Put 4045 (Kerr, 1951) ยังไม่มีรายงานในเอกสารใดที่ระบุว่าพบในประเทศอื่นนอกจากประเทศไทย

2. เกาแดง (*Toxocarpus lagenifer*) วงศ์ Asclepiadaceae พบบริเวณริมทางเดินของเส้นทางหลักของอุทยาน ที่ประมาณกิโลเมตรที่ 2 มีรายงานการเก็บตัวอย่างครั้งแรกโดยนายพุด ที่เขาคันทรงโคก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์และเขียนคำบรรยายลักษณะพรรณไม้อย่างละเอียดเป็นภาษาละตินในหนังสือ Kew Bulletin (Kerr, 1938) และมีรายงานว่าพบที่อื่นๆในประเทศไทยอีก คือ เขาพลอยแหวน ในจังหวัดจันทบุรี อำเภอท่าขนุน จังหวัดกาญจนบุรี เขาเต่า

จังหวัดสุราษฎร์ธานี (Craib, 1931) และจากการตรวจตัวอย่างที่กรมป่าไม้ พบว่ามีการพบเพิ่มที่ จังหวัดชลบุรี และมุกดาหาร .ในการศึกษาครั้งนี้ รศ. ดร.อบฉันท์ ไทยทอง ได้กรุณาช่วยตรวจสอบ ชื่อชนิดตัวอย่างพรรณไม้ที่เก็บมา เนื่องจากไม่มีรูปวิธานในหนังสือใดๆที่ระบุถึงพืชชนิดนี้ ต้องใช้ การตรวจสอบจากคำบรรยายลักษณะพรรณไม้ และการเทียบกับตัวอย่างพรรณไม้ต้นแบบเท่านั้น

3. ใบเดี่ยวดอกเดี่ยว (*Argostemma monophyllum*) วงศ์ Rubiaceae พบขึ้นอยู่บนก้อน หินเปียกขึ้นบริเวณริมน้ำที่ลานหิน มีรายงานครั้งแรกถึงสถานที่พบพรรณไม้ที่ภูหลวง จังหวัดเลย และครั้งต่อมาพบเฉพาะทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา นครนายก ชลบุรี ตราด ระยอง (Sridith, 1997) ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่าพืชชนิดนี้นอกจากจะเป็นพรรณไม้ถิ่นเดียวของประเทศไทยแล้ว ยังเป็นพรรณไม้ที่พบเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงใต้ด้วย

4. คัดเค้าหนาม (*Fagerlindia armigera*) วงศ์ Rubiaceae พบบริเวณทางเดินสู่น้ำตกผา ตะเคียนในช่วงฤดูฝน มีรายงานครั้งแรกว่ามีการเก็บตัวอย่างต้นแบบที่คลองมะยม เกาะช้าง (Schmidt, 1902) และจากเอกสารทางพฤกษอนุกรมวิธานที่มีอยู่ มีเพียงเอกสารของประเทศเพื่อน บ้านที่ศึกษาพรรณไม้ในเขตอินโดจีนระบุว่าพบพรรณไม้ชนิดนี้ที่ประเทศไทยเท่านั้น (Pitard, 1922) และไม่มีการสำรวจพบพรรณไม้ชนิดนี้ในประเทศอื่นใดอีกนอกจากประเทศไทย

5. แผลงหอมไก่ (*Rothmannia sootepensis*) พบในป่าผสมผลัดใบที่อยู่ตามเส้นทางทุ่ง หล้า มีรายงานครั้งแรกในหนังสือ Kew Bulletin ว่ามีการเก็บตัวอย่างต้นแบบที่ดอยสุเทพ จังหวัด เชียงใหม่ (Craib, 1911) และจากการตรวจสอบเอกสารทางพฤกษอนุกรมวิธานทั้งหมดที่มีอยู่ พบ ว่ามีเพียงเอกสารของประเทศเพื่อนบ้านที่ระบุว่าพบพรรณไม้ชนิดนี้ที่ประเทศไทย (Pitard, 1922) ส่วนเอกสารจากประเทศอื่นๆไม่พบว่ามีการศึกษาพบพืชชนิดนี้

6. *Helicteres lanceolata* var. *gagnepainiana* พบที่รอยต่อระหว่างป่าผสมผลัดใบและ ทุ่งหญ้า และสามารถพบได้ในป่าดิบแล้งบริเวณใกล้น้ำตกได้ด้วย มีรายงานว่า เป็นพันธุ์นี้เป็นพืช เฉพาะถิ่นของไทย พบเฉพาะในเขตตะวันออกเฉียงใต้ เช่นจังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง (Phengkhai, 2001) การสำรวจพบครั้งนี้เป็นการเพิ่มข้อมูลเขตการกระจายพันธุ์ขึ้นอีก 1 แห่งคือ จ. สระแก้ว ซึ่งยังคงอยู่ในเขตตะวันออกเฉียงใต้

พรรณไม้หายาก (Rare species)

จากการตรวจเอกสารเกี่ยวกับพรรณไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่อุทยานแห่งชาติปางสีดาพบว่า มีรายงานเกี่ยวกับพรรณไม้บางชนิดที่พบในพื้นที่เป็นพรรณไม้หายาก ได้แก่

1. ตานโมย (*Apostasia wallichii*) ในวงศ์ Apostasiaceae ซึ่งในบางเอกสารได้จัดรวมไว้กับวงศ์ Orchidaceae และถือว่าเป็นกล้วยไม้ที่เก่าแก่มากเพราะยังคงมีอับเรณู แทนที่จะเป็นก้อนเรณูอย่างในวงศ์กล้วยไม้ทั่วไป ตลอดระยะเวลาที่ใช้ศึกษา พบตานโมยในพื้นที่เพียง 2 ต้นเท่านั้น ในเส้นทางเดินสู่น้ำตกผาตะเคียน มีรายงานว่าสามารถพบได้ทั่วประเทศ เพียงแต่พบน้อย (Larsen and Vogel, 1970)

2. *Galeola altissima* เป็นกล้วยไม้กินซากที่เกาะอยู่กับไม้ยืนต้นตายริมลำธาร พบเพียง 1 ต้นเท่านั้นตลอดระยะเวลาศึกษาทั้งหมด มีรายงานว่าพบน้อย และพบทางภาคใต้ของประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงใต้พบเพียงที่เกาะช้าง จ. ตราดเท่านั้น (Obchant Thaitong, 1999) การศึกษาในครั้งนี้ก็เป็นการเพิ่มข้อมูลแหล่งที่พบในประเทศไทยเพิ่มเติม และยังมีบันทึกไว้ว่ายังมีความต้องการตัวอย่างพรรณไม้ชนิดนี้เพื่อใช้ในการศึกษาเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวอย่างที่มีผลติดอยู่ด้วย เนื่องจากกล้วยไม้ชนิดนี้มีความใกล้เคียงกับกล้วยไม้กินซากชนิด *Erythrochis ochobiensis* (Hayata) Garay มีเพียงลักษณะของผลและเมล็ดที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด (Seidenfaden, 1995) และในการศึกษานี้ถึงแม้จะพบเพียง 1 ต้น แต่ก็เป็นตัวอย่งที่สมบูรณ์ มีทั้งผลและเมล็ดซึ่งได้จัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์พืช (BCU) เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจศึกษาต่อไปในอนาคต

3. *Thismia javanica* เป็นพืชกินซากที่มีขนาดเล็ก สีส้ม จะถูกมองข้ามไปได้ง่ายถ้าไม่มีการสังเกตที่ดี ขึ้นตามพื้นป่าดิบแล้งตามเส้นทางเดินสู่น้ำตก บริเวณใต้ต้นไม้ที่มีใบไม้ทับถมอยู่ค่อนข้างหนาแน่น ช่วงฤดูฝน มีการกระจายพันธุ์อยู่ที่ประเทศอินโดนีเซีย และมีรายงานว่าพบที่ประเทศไทยเพียง 2 แห่งเท่านั้นคือ ที่จังหวัดกาญจนบุรี และคลองนาคา จังหวัดระนอง (Larsen, 1987) การศึกษานี้จึงเป็นการเพิ่มเติมข้อมูลแหล่งที่พบในประเทศไทย ที่นอกจากจะพบทางภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ยังพบที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย

พรรณไม้ที่พบครั้งแรกในประเทศไทย (New recorded)

ในการศึกษานี้ได้พบพรรณไม้ในสกุล *Merremia* (Convolvulaceae) เป็นวัชพืช ขึ้นคลุมวัชพืชอื่นๆอยู่อย่างหนาแน่น ตามสองข้างทางตลอดเส้นทางหลักของอุทยาน เมื่อนำมาตรวจสอบชื่อชนิดจากเอกสารที่เคยมีผู้ศึกษาในสกุลนี้ของประเทศไทย (Na Songkhla and Khunwasi, 1993) ก็ไม่มีรายงานว่าพบพืชชนิดนี้ จึงนำไปตรวจสอบกับหนังสือทางพฤกษอนุกรมวิธานของประเทศเพื่อนบ้าน (Ooststroom, 1935) ได้ชื่อชนิด *Merremia quinquefolia* (L.) Hallier แต่ลักษณะบางอย่างไม่ตรงกับคำบรรยายลักษณะพรรณไม้ของพืชชนิดนี้ จึงเป็นไปได้ว่าน่าจะเป็นชนิดอื่น จึงนำไปเทียบตัวอย่างพรรณไม้แห่งทั้งที่พิพิธภัณฑ์พืชศาสตราจารย์กสิน สุวตะพันธุ์ หอ

พรรณไม้กรมป่าไม้ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสิรินธร แต่ไม่ปรากฏว่าเคยมีใครเก็บพรรณไม้ชนิดนี้มาก่อน อย่างไรก็ตาม Dr. Gorge Staples ได้กรุณาส่งเอกสารเพิ่มเติมมาให้ประกอบการศึกษา จึงได้ชื่อชนิด *Merremia cissoides* (Lam.) Hallier จากหนังสือ Flora of The Lesser Antilles (Staples, 1989) พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์อยู่ในประเทศเม็กซิโก อเมริกากลางและทางใต้ และถูกนำไปปลูกในเขตร้อนทางโลกเก่า (ทวีปเอเชีย) (Staples, 1989) *M. cissoides* และ *M. quinquefolia* มีลักษณะใกล้เคียงกันมาก ต่างกันที่ใน *M. cissoides* นั้นมีขนต่อมและขนยาวแข็งแทบทุกส่วนของลำต้นและส่วนของก้านดอกและกลีบเลี้ยง ในขณะที่ *M. quinquefolia* มีขนต่อมเฉพาะบริเวณก้านดอกเท่านั้น จากกรณีนี้เป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของเอกสารทางพฤกษอนุกรมวิธาน ถ้ามีครบถ้วนครอบคลุมถึงทุกชนิดในพืชแต่ละสกุลก็จะช่วยในการตรวจหาชื่อชนิดได้ถูกต้องแม่นยำมากขึ้น ถ้ามีเอกสารไม่ครบก็อาจจะเกิดความผิดพลาดได้

การเปรียบเทียบการศึกษาพรรณไม้ในอุทยานแห่งชาติปางสีดาและพื้นที่ใกล้เคียง

อุทยานแห่งชาติปางสีดาอยู่ในเทือกเขาบรรทัด ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมพัดผ่านเป็นประจำทุกปี ซึ่งทำให้ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของไทยมีน้ำฝนตลอดปีเฉลี่ยใกล้เคียงกับภาคใต้ ส่งผลให้มีความชื้นสูง ลักษณะพรรณพืชจึงมีความหลากหลายมาก (พงษ์ศักดิ์ พลเสนา, 2540) เนื่องจากบริเวณใกล้เคียงมีการศึกษาพรรณไม้ ซึ่งสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ดังนี้

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

อยู่ในเทือกเขาพนมดงรัก มีรอยต่อเนื่องไปถึงอุทยานแห่งชาติปางสีดา สภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณ 250-1400 เมตร ซึ่งค่อนข้างสูงกว่าอุทยานแห่งชาติปางสีดาในบริเวณที่ศึกษาที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300-600 เมตร ปริมาณน้ำฝนก็ค่อนข้างสูงกว่า สภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา และทุ่งหญ้าหรือป่าห้วยน้ำ มีรายงานที่สำรวจพรรณไม้ที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่พบพรรณไม้กว่า 1,000 ชนิด แต่เนื่องจากมีความจำกัดเกี่ยวกับบุคลากรในการทำงาน ทำให้มีการรายงานชื่อพรรณไม้พร้อมคำบรรยายลักษณะเพียง 92 ชนิด (เต็ม สมิตินันท์และคณะ, 2520) และมีเพียง 10 ชนิดที่เป็นชนิดที่พบในอุทยานแห่งชาติปางสีดา เนื่องจากมีการรายงานจำนวนพรรณไม้ไว้น้อย และใน 92 ชนิดนั้นส่วนมากก็เป็นพรรณไม้ต้น และมีการศึกษาเฟิร์นด้วย แต่การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้ศึกษาไม้ต้นและเฟิร์น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีจำนวนชนิดที่พบทั้งสองพื้นที่น้อย ทั้งที่น่าจะมากกว่า

นี้เพราะเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกัน สภาพป่าก็ใกล้เคียงกัน มีทุ่งหญ้ากระจายในพื้นที่และมีการจัดการของทางอุทยานป้องกันมิให้มีการเข้าทำลายของไฟในช่วงฤดูแล้งเหมือนกัน

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว

J.F. Maxwell ได้ศึกษาพรรณไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว จังหวัดชลบุรี เป็นเวลา 3 ปี (ตั้งแต่พ.ศ. 2516-2519) ซึ่งมีสภาพป่าเป็นป่าดิบ แต่เนื่องจากการเข้าไปตัดไม้ มีไฟไหม้ และมีการเข้าไปทำการเกษตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าไปเป็นป่าผลัดใบและป่าไผ่ ในการศึกษาได้สำรวจพรรณไม้ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม้ต้นผลัดใบ และไม้ล้มลุกซึ่งเป็นไม้ที่พบมากในสภาพป่าแบบนี้ พบทั้งหมด 927 ชนิดใน 146 วงศ์ และยังเป็นพรรณไม้ที่พบครั้งแรกในประเทศไทยถึง 6 ชนิด (Maxwell, 1986) ในจำนวนนี้มีพรรณไม้ที่เหมือนกับที่สำรวจพบที่อุทยานแห่งชาติปางสีดาเพียง 26 ชนิดเท่านั้น อาจเนื่องมาจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว มีสภาพป่าแตกต่างกับอุทยานแห่งชาติปางสีดา เนื่องจากมีความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยแล้วสูงกว่าที่อุทยานแห่งชาติปางสีดามาก พรรณไม้ที่พบจึงแตกต่างกัน

ป่าตะวันออก

การศึกษาพรรณไม้ในพื้นที่ป่าตะวันออก ครอบคลุมพื้นที่ป่าที่อยู่ภายในอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสอยดาวซึ่งเกือบทั้งหมดของพื้นที่เป็นป่าดิบชื้น มีป่าดิบเขาในบริเวณยอดเขาสูง อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ซึ่งสภาพป่าเป็นป่าดิบแล้ง และป่าสงวนแห่งชาติโดยรอบ รวมเนื้อที่ประมาณ 2,352 ตารางกิโลเมตร เป็นระยะเวลา 3 ปี ได้พรรณไม้ทั้งหมด 1,072 ชนิด ใน 148 วงศ์ (พงษ์ศักดิ์ พลเสนา, 2540) มีจำนวนพรรณไม้ที่พบที่อุทยานแห่งชาติปางสีดาเพียง 50 ชนิด ทั้งที่พื้นที่ป่าตะวันออกและอุทยานแห่งชาติปางสีดาอยู่ในกลุ่มเทือกเขาเดียวกัน คือเทือกเขาสอยดาวและเทือกเขาบรรทัดซึ่งทอดตัวมาจากเทือกเขาพนมกระวานในกัมพูชา (พงษ์ศักดิ์ พลเสนา, 2540) ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการศึกษาในป่าตะวันออกครอบคลุมพื้นที่มากกว่า และสภาพป่าก็แตกต่างจากพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสอยดาว อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง มีความสูงมากกว่า 1,000 เมตร สภาพป่าเป็นป่าดิบเขา ในขณะที่อุทยานแห่งชาติปางสีดาในบริเวณที่ศึกษามีความสูงจากระดับน้ำทะเลสูงที่สุดที่จุดชมวิว เพียง 600 เมตร จึงไม่เป็นป่าดิบเขาในพื้นที่ศึกษา เมื่อสภาพป่าแตกต่างกันจึงน่าจะทำให้พรรณไม้ที่พบแตกต่างกันไปด้วย ส่วนพื้นที่ที่มีสภาพใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติปางสีดาที่สุดคือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลสูงที่สุดที่เขาตะกုပ် คือ 763 เมตร สภาพป่าเป็นป่าผสมผลัดใบเหมือน

กัน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่มีแต่รายงานพรรณไม้ในภาพรวมทั้งหมด ไม่มีรายงานแยกไว้ว่าพันธุ์ไม้ที่เก็บได้เฉพาะที่เขาอ่างฤๅไนมีจำนวนเท่าใด อะไรบ้าง จึงไม่อาจเปรียบเทียบกันได้มากกว่านี้

ประโยชน์จากการศึกษาครั้งนี้ต่อการจัดการทรัพยากรพรรณไม้

เนื่องจากปัจจุบันกำลังมีความตื่นตัวกันในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นข้อมูลพรรณไม้ที่ได้ทำการศึกษาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติปางสีดาจึงสามารถนำไปใช้สนับสนุนการจัดการของอุทยานแห่งชาติ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาระรรมชาติ การจัดทำป้ายนิเทศตามเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ

อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งก็มักจะมีปัญหาการลักลอบนำพรรณไม้ออกมาจากป่า ดังเช่นในกรณีของอุทยานแห่งชาติปางสีดา เจ้าหน้าที่สามารถจับกุมผู้ลักลอบนำเอากล้วยไม้ป่าออกมาขายที่ตลาดนัดแห่งหนึ่งได้ แต่เมื่อจับกุมมาได้แล้วก็เกิดปัญหาในการดำเนินการนำกล้วยไม้กลับคืนสู่ป่า เนื่องจากไม่มีข้อมูลพรรณไม่ว่าภายในอุทยานนั้นมีกล้วยไม้อะไรบ้าง ลักษณะวิสัยเป็นอย่างไร ทางอุทยานจึงได้ขอความร่วมมือจากผู้ทำกรวิจัยในการตรวจสอบหาชื่อชนิด ลักษณะวิสัย เพื่อจะดำเนินการนำกล้วยไม้กลับไปให้ถูกต้อง เนื่องจากการนำกล้วยไม้ไปคืนไม่ถูกต้องจากจะเป็นการเสี่ยงต่อการอยู่รอดแล้ว ยังเป็นการบิดเบือนข้อมูลการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติของพรรณไม้อีกด้วย ดังนั้นการศึกษาข้อมูลพรรณไม้ครั้งนี้ก็สามารถช่วยแก้ปัญหาให้กับทางอุทยานได้บางส่วน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. เนื่องจากมีการเปิดเส้นทางใหม่ในอุทยานแห่งชาติปางสีดาเพิ่มเติมภายหลัง จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเส้นทางดังกล่าว เพื่อให้ข้อมูลพรรณไม้ของอุทยานแห่งชาติปางสีดาครบถ้วนมากขึ้น
2. จากกรณีศึกษาเกี่ยวกับการจับกุมผู้ลักลอบนำกล้วยไม้ออกจากป่า ชี้ให้เห็นว่าควรมีการศึกษาข้อมูลพรรณไม้เบื้องต้นในแต่ละอุทยานแห่งชาติ เพื่อการจัดการภายในอุทยานนั้นๆ